

Slaves, Healers and Surgeons: African and Western Medicine and their Impact in the Danish West Indies

Af projektleder, mag.scient., ph.d. Bernhard Bierlich, Center for Afrikastudier, Københavns Universitet

Landbaseret, US Virgin Islands

Slavehandlen, kolonialismen og den afrikanske faktor

Galathea 3-projektet i 2006-2007 var nyskabende og benyttede en virkningsfuld analytisk blanding af antropologiske og historiske metoder og erkendelser i en undersøgelse af forholdet mellem afrikansk slavemedicin og dansk kolonialmedicin og -kirurgi i det tidligere Dansk Vestindien – se også www.galathea3.dk/dk/Menu/Forskning/Healers%2c+Slaves+and+Surgeons

Indflydelsen fra afrikanske helbredelsesformer i Vestindien har en særlig plads, og man opfordres derfor til - når man beskæftiger sig med de vestindiske slaver - altid at være parat til at begive sig ud på en returrejse til Afrika for at finde mange af forklaringerne. Den vestlige/danske koloniale vinkel (de gængse kilder om Vestindien) indeholder ikke alle svarene.

For at afdække slavernes undervurderede perspektiv og skrive historien om mødet mellem Europa og Afrika og sygdomsbehandling ud fra deres synsvinkel, anvender projektet ikke alene historiens, men også antropologiens nutidige metoder, idet der både henvises til og gøres brug af kilder fra det 18. og 19. århundrede samt helt nutidigt materiale i form af interviews (i marts 2007 i forbindelse med Galathea 3-ekspeditionen) med vestindiske *weed women* - en slags kloge koner og direkte efterkommere af slaver med en stor overleveret viden om helbredelse med planter. Ved deres mellemkomst er vi i stand til at fuldføre cirklen, idet vi med dem kan tage tilbage til slavetiden (17.-19. århundrede) på de vestindiske øer og også foretage rejsen tilbage til Afrika, det kontinent, som de vestindiske slaver kom fra.

Feltarbejde på US Virgin Islands

Jeg opholdt mig på US Virgin Islands fra den 4. til den 18. marts 2007. I denne relativt korte periode var jeg, på baggrund af gode lokale kontakter og et stort forarbejde på især Rigsarkivet og Det Kongelige Bibliotek samt Botanisk Museum, i stand til - op til flere gange - at interviewe Veronica Gordon, nok en af øernes mest markante *weed women*. Parallelt hermed havde jeg flere samtaler med den lokale økolog Olasse Davis, som er ansat ved University of the Virgin Islands.

Han viste mig desuden - i forbindelse med en ekskursion til et område ikke langt fra universitetet - en række af øernes almindelige helbredende planter, buske og træer. Min kontakt med Olasse Davis blev udvidet med et længere møde og præsentation af mit projekt ved *Extension Service* på University of the Virgin Islands. Diverse kontakter kom i stand, især med leder af *Extension Service*, Kwame Boateng. Forskningen på øerne blev afsluttet med en rundbordsdiskussion på VÆDEREN den 17. marts med mine lokale samarbejdspartnere Toni Thomas og Carlos Robles, ligeledes fra University of the Virgin Islands.

Heksekunst eller plantemedicin?

Projektet, som indskriver sig i den danske trekantshandel med slaver, undersøgte forskellige kilder for at beskrive den 'afrikanske faktor'. Efter at have studeret de danske læger på øerne i det 18.-19. århundrede og deres journaler gjaldt det om at forstå frygten for slaverne og deres angiveligt onde hensigter og hekseri, kendt som *obeah*. Denne frygt kommer tydeligt til udtryk i de såkaldte kriminal- og politiretsprotokoller for øerne, som findes på Rigsarkivet i København. For at sætte denne totalt overdrevne frygt for hekseri (primært plantageejernes frygt for deres dårligt ernærede og behandlede slaver) i rette perspektiv, undersøgte projektet den ganske oversete plantebaserede helbredelse med forskellige urter og planteafkog ved slavernes egne 'læger'. Disse livsvigtige initiativer vedrørende den almindelige, daglige men langt fra ligegyldige sygdomsbyrde bestående af sår, infektioner (bl.a. tetanus-infektioner i forbindelse med fødsler), feber, vejrtræknings- og lungeproblemer, fordøjelsesgener, hudsygdomme etc. kommer til at stå som afgørende. I den forbindelse undersøgte projektet bl.a. diskussioner af tetanus-infektioner hos slavekvinder i forbindelse med fødsler ved franskmænd Dazille, som fungerede som læge på øen St. Domingue - det nuværende Haiti - i den anden halvdel af det 18. århundrede. Det moderne og interessante studie og ph.d.-afhandlingen *For Slavernes Sundhed: sygdom, sundhed og kolonialadministrationens sundhedspolitik blandt plantageslaverne på St. Croix, Dansk Vestindien, 1803-1848* fra 2006 ved den danske historiker Niklas Thode Jensen blev også inddraget i undersøgelsen.

Fra Guldkysten til Vestindien

Galathea 3-projektet fortsatte undersøgelsen af den vigtige samling af helbredende planter, indsamlet af de danske videnskabsmænd Peter Thonning og Paul Isert, der opholdt sig i Vestafrika i tiden 1783-1803. Disse er blevet deponeret på Botanisk Museum i København, og planterne er blevet fotograferet. Botanikeren Edward Ayensu har nemlig påvist, at der er en klar overensstemmelse mellem en række af de medicinske planter, der findes i det tropiske Afrika og dem, der findes i et andet tropisk område - på den anden side af Atlan-

Kort over den danske trekantshandel (København – Afrika - Vestindien og retur til København)

terhavet, i Vestindien. De blev anvendt af slaverne, som bl.a. bragte dem med som frø i deres hår, da de blev tvangsforflyttet til Vestindien fra deres hjemland i Afrika. Således er nogle af de planter, især de lavere vækster, der vokser i Vestindien, uden tvivl indført fra Afrika. At der er foregået en spredning over Atlanten kan ikke undre os, idet dette er en del af den proces, der kendes som 'Kulturens Veje', grundlaget for enhver form for kultur, vestlig og ikke-vestlig.

Vi kan på denne baggrund afslutte vores rejse tilbage til Afrika og konkludere, at brugen af urtemedicin og sammenhængen mellem Afrika og Vestindien har mere på sig end som så. Hvad de skrevne danske kilder fortier, er at slaverne på ingen måde blot var *passive* ofre for det brutale plantagesystem. Når vi betænker spredningen og brugen af planter, gøres slaverne til aktive personer, ansvarlige for sygdomsbehandlingen. Dermed gives slaverne den stemme tilbage, som de er blevet berøvet.

Formidling

Fra et formidlingsperspektiv tegner projektet sig for en række fine resultater. Udover omtale af projektet i landets netaviser – se f.eks. <http://web.politiken.dk/VisArtikel.iasp?PageID=491017> - har projektet sammen med en gymnasielærer søgt at formidle sine resultater og visioner i form af et tværfagligt undervisningsmateriale for historie-, geografi-, biologi-, dansk- og engelskundervisningen i gymnasiet. Disse er tilgængelige på http://galathea3.emu.dk/kultur_historie/slaverogmedicin.html. Dette site har dannet udgangspunkt for en livlig diskussion blandt franske undervisere, som er meget optaget af spørgsmålet om integrering af forskningen i undervisningen.

Derudover er en dokumentarfilm om emnet på tale med en af Galathea 3-ekspeditionens mediepartnere og DR samt eventuelt også *Discovery*-kanalen. Endelig har Galathea 3-projektet også ført til deltagelse i et nyt, multidisciplinært EU-projekt om slavehandlen, slaveriet, historie og identitet. Så selvom der naturligvis er tale et mindre humanistisk projekt, har det både opnået meget spændende forskningsresultater, og samtidig, hvad der er en vigtig grundtanke bag selve Galathea 3-ekspeditionen, er det blevet formidlet, og der er skabt fint, nyskabende og stimulerende undervisningsmateriale.

Endelig har projektet på afgørende måde bidraget med materiale til at virkeliggøre ambitionen om at skrive en NY KOLONIHISTORIE, (som ser forholdet mellem 'os' og 'dem' ud fra 'de andres' perspektiv). Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet, har vist sig meget interesseret i at udgive en bog, som forbinder antropologi og historie på en stimulerende måde. Manuskriptet, *Configuring the 'other': Medical Practices and Africans in the Danish Slave Trade and the Danish West Indies – Colonial History from the perspective of the enslaved - A NEW AND DIFFERENT COLONIAL HISTORY*, er under udarbejdelse og forventes færdigt til næste sommer.

Øvrige forskningsmæssige perspektiver

Når der her fokuseres på slaverne og deres kulturer, er det for at understrege, at det 'afrikanske', det 'anderledes', må have en fuldt ligeværdig plads i vores fremstilling af det ene eller andet aspekt af den koloniale historie, som altid, hvad enten den udspiller sig i det Indiske Ocean (tropekolonierne Tranquebar og Nicobarerne), i Vestafrika (Guldkysten) eller Dansk Vestindien - eller i vores tidligere 'kolde' kolonier i Grønland og på Færøerne - vil være et møde mellem en vestlig og en ikke-vestlig kultur. Dette fokus er spændende og nyt.

Nærværende projekt står derfor også helt centralt og ligger fint i forlængelse af Nationalmuseets nye satsning på forskning i de 'varme' kolonier og inkluderer blandt andet *Tranquebar Initiativet* og Bente Wolffs og Inger Schellerups forskningsaktiviteter, samt andre vigtige aktiviteter såsom *Etnografisk Samlings* seneste udstilling om danskerne i det koloniale Congo. I den forbindelse er det en stor fordel at kunne trække på det fremragende *Wilberforce Institute for the study of Slavery and Emancipation (WISE)* ved *University of Hull* i England med dets udmærkede forskere og ressourcer. Jeg har i de sidste seks år arbejdet tæt sammen med dets direktør, professor David Richardson. Deltagelsen i et nyskabende EU-projekt om slaveri og identitet er også et vigtigt input i debatten om det kulturelle og koloniale møde. Forskningen er desuden af stor relevans for de initiativer, der igangsættes netop nu på Nationalmuseet inden for rammerne af det *Kolonihistoriske Netværk*, hvor Grønlandsforskningen og forskningsinitiativer vedr. Danmarks rolle i Tranquebar, Ghana og Dansk Vestindien/US Virgin Islands står stærkt.

Galathea 3-ekspeditionen, St. Thomas, Vestindien, den 16. marts 2007. Foto: Bernhard Bierlich

